

A magyar állam protestáns egyházpolitikája

- Részletek egy nagyobb tanulmányból -

(...) A *lelkészi karnak* mindig voltak nagy anyagi gondokkal küzdő, csapásokkal sújtott tagjai. Vagy pedig olyanok, akik sejtik, hogy nélkülözés vár rájuk, ha nem keresnek patrónust. Közülük egyesek sokára, mások csakhamar jelentkeznek az Állami Egyházügyi Hivatalnál, amely egy ideig kéreti magát, aztán elfogadja őket. Különösebb rátermettség és szakképzettség nélkül lehetnek belőlük *teológiai tanárok*; így potyán jutnak doktorátushoz, aztán ők tesznek másokat doktorrá. E valamikor nagy tekintélyű cím ma inkább kompromittálja viselőjét /1/. A lelkészhiánytól tartva a teológiai akadémiák gyenge képességű fiatalokat is felvesznek. Nem egy esetben elmebetegeket, akiket semmire sem lehet használni, s akik „időzített bombák”-ká válnak az egyház életében, mert megteszik mindazt, amit más nem tenne meg /2/. Minden türelmetlenség kapóra jön, különösen azért, mert elfogyott az a lelkészi „készlet”, amelyből politikai ballépés folytán válogathattak. A mai „aláírók” minél hamarabb karriert akarnak /3/. Vannak aztán a tehetséggel és tekintéllyel bírók között olyanok is, akik nem karrieristák, viszont az ÁEH mindenképpen be szeretné szippantani őket. Mert hasznosak, s mert zavaró, ha vannak tőle függetlenül tekintélyek. Az ilyeneket egyházi feletteseik felől éri sokféle nagy vagy kicsinyeskedő támadás, törvénysértő sérelem. Amikor már nem bírják idegekkel, az ÁEH-titkárhoz fordulnak, aki védelmébe veszi a meghajszoltat, ha... Ez a „ha” eleinte nem tűnik riasztónak; elég, ha néhány barátjukkal megszakítják a kapcsolatot. Az áldozat később kínlódik a nyomás alatt, és észre sem veszi, hogy „nimbusza” odavész.

Az alapvető nemzeti és nemzetközi jogelveknek mond ellent az a felfogás, hogy az ateista államkormányzatot ugyanazok az egyházi felügyeleti jogok illetik meg, mint a közömbös vagy hivatalosan teista kormányzatot. Sőt, a keleti blokk kormányzatai még nagyobb jogot vindikálnak maguknak az egyházak felett. *Vezető egyházi tisztségekre csak azt a lelkészt vagy világit „választhatják” a presbitériumok Magyarországon, akinek megválasztásához az állam előzetesen hozzájárult.* /4/ Ha valamelyik leszavazná a „jelöltet”, lelkipásztorát „egyházi közérdekből” rosszabb parókiára helyeznék, a presbitereket pedig a munkahelyükön vennék elő. A beszerzésben odáig mentek el, hogy az ún. világi tisztségekre - az egyházmegye, az egyházkerület, a zsinat világi elnöke stb. - nyílt ateistákat kellett megválasztani /5/. Sőt, az állam a biztos karrier ígéretével küldhet lelkészi pályára embereket /6/.

Az ekként összeállt protestáns vezetői garnitúrának úgy kell beállítania az intézkedéseit, mintha azok saját elhatározásából születtek volna. A panaszkodókat rendkívül komoly ábrázattal fogadja az ÁEH-titkár - egyházi belügyről van szó. S noha a lelkészség senkit sem foszt meg állampolgári jogaitól, ugyanerre hivatkoznak majdnem mindig a bíróságok is az egyház fegyelmi hatáskörét meghaladó jogsérelemnél.

Az állam taktikájának egyik fájdalmasan terhes vonása a *nők visszaszorítása* az egyházi életben. Teszi ezt az a politikai rendszer, amely nemcsak zászlajára tűzte az emancipációjukat, de igyekszik megvalósítani azt (más lapra tartozik, hogy ez mennyire előnyös asszonyainknak, lányainknak). Mindent elkövet, hogy a magyar egyházak ne követhessék a külföldi protestantizmus példáit; ne alkalmazhassanak nőket lelkipásztornak,

ne válasszanak női presbitereket, s hogy általában úgy kezeljék a nőket, mint a középkorban. Az indok egyszerű: a nők hit dolgában sokkal lelkesebbek, buzgóbbak, és a polgári életben - két világháború tanúsága szerint - sokkal bátrabbak. /7/

A káderpolitika harmadik tényezője a *társadalmi megfigyelők* kiválasztása. Személyi összetételük más falun, és más városon. Falun azok közül kerülnek ki, akik régebben is éltek egyházi életet. Amikor titkon vagy nyíltan párttagok lesznek, nem kell otthagyniuk az egyházat, „csupán” be kell számolniuk a lelkésről és igehirdetéseiről. Városokban rendszerint egyszerű pártmunkások járnak kettésével vasárnaponként „templomba”. A párt valóság-hű jelentést kíván tőlük, így a maga nemében tisztességes és értelmes megfigyelő nem árt a lelkésznek. De egy korlátolt, rosszhiszemű ember a pártot is félrevezetve, olyan jelentéshalmazt produkál, amiből a lelkésznek úgy származik kellemetlensége, hogy csak jó sokára tudja meg, hogy honnan fúj a szél. Kevés lelkésznek van ilyen esetben alibije. Az is az igazsághoz tartozik, hogy az ilyen megfigyelő pártfegyelmet kaphat.

Külön kell foglalkoznunk azokkal az egyházakkal, amelyek létszáma kicsiny Magyarországon (*szepták*), jóllehet nem egy közülük világviszonylatban nagyobb létszámú, mint pl. a református egyház. A baptistákról, a metodistákról, a hetednapos adventistákról, a pünkösdistákról van szó elsősorban, illetve azokról a csoportokról, amelyek hívői kevesen vannak hazánkban és külföldön egyaránt. Az egyházpolitikai taktikusoknak itt nehezebb volt a dolguk, hisz nem voltak szorosán kiépített szervezetek, a gyülekezetek meglehetősen függetlenek voltak egymástól, s így hierarchiáról nem lehetett beszélni. Az is fékezően hatott eleinte, hogy ezeket a szeptákat a Horthy-rendszerben üldözték, míg a szocialista rendszer teljes vallásszabadságot ajánlott fel nekik. Szabad munkájuk eredményéhez az is hozzájárult, hogy a saját beszervezett vezetőségüktől megcsömörlött reformátusok vagy evangélikusok tódultak a kisegyházakba, amelyek külföldi mintára szívesen nevezték magukat szabadegyházaknak. Az ÁEH tehát hamarosan azt a feladatot kapta, hogy sürgősen vegye kézbe a szervezést. Nehezen ment, de mégiscsak sikerült. Ésszerű és méltánylandó érvek hangoztak el a tömörülés előnyeiről, a közös érdekképviseletről, az építési és egyéb engedélyek beszerzéséről. Minden tagegyházat megnyugtattott, hogy a Szabadegyházak Tanácsa (SZET) elnöki tisztét a világhírű anatómus, *dr. Kiss Ferenc* egyetemi professzor, a Testvéri-Gyülekezet prédikátora vállalta. Működése valóban nagyon eredményes volt. Már az ő idejében feltűnt azonban Palotay Sándor alakja; hatalmi törekvései nyilvánvalóak voltak, de Kiss professzor leintette. Különös, Palotay egyetlen szabadegyházhoz sem tartozott. Az első években hol az adventistáknál, hol másutt látták feltűnni. A professzor halála után állami nyomásra elnökké választották, s csak később tudódott ki, hogy a Rákosi-korszak beépített ávósa ott lett „alkalmi” „tag”, ahol volt valami „tudnivaló”. Palotay uralmától kezdve a SZET vezetőség-választása a bemutatott sablonhoz igazodott, s minden jogalap nélkül gyakorlatilag a SZET felsőbb szervévé vált. /8/ (...)

□

A látszatsikerek taktikusainak minden sikerül, vagy ha valami nem sikerülne, mesterien elkendőzik, s ha mégsem kendőzhetik el, megmagyarázzák, és ha magyarázatot sem tudnak adni, másokat tesznek meg bűnbaknak. Túlteszik magukat a valóságon, és eszmeileg ebből származik minden kártételük nálunk és más szocialista államban is. Láthatjuk, hogy sikereik nem eredmények. Mert nem eredmény a nép és haladás érdekét tekintve, ha a lelkészek ál-lelkészek, az egyháziak ál-egyháziak. Ha a hazai egyházak ma is még a feudálkapitalizmust akarnák visszahozni, káros testületek volnának. Erről azonban szó sincs. Az sem igaz, hogy el akarják fordítani az emberek figyelmét a földi dolgokról. Vajon egy párttitkártól nem azt várják-e, hogy ne legyen bér-ember, hogy ügy-ember legyen? Vajon nem a sikertaktikusok és

beszervezetteik a valóságos közellenség? *Itt az ideje a sikertaktika felszámolásának és az eredménytaktika kidolgozásának!*

1.- Kérjük, ki-ki vizsgálja meg, ha bízik világnézete igazságában, követheti-e a sikertaktikának nevezett egyházpolitikát.

2.- Valóságos megegyezésen alapuló egyházpolitikára van szükség.

3.- Szakértő jogászok vizsgálják meg az egyházakkal, vezetőik megválasztásával és az államhoz való viszonyukkal kapcsolatos joggyakorlatot.

4.- Oszlassa fel kormányunk az ÁEH-t, és utalja az egyházi ügyeket a miniszterelnök hatáskörébe. Vagy hozzon létre egy olyan egyházügyi hivatalt, amelynek dolgozói közé nem vennék fel a mai ÁEH munkatársait.

5.- Adassék lehetőség arra, hogy a presbitériumok új zsinati tagokat válasszanak, és az új zsinat meghozhassa az egyházi élet valóságos rendjét biztosító törvényeket.

6.- A szervezeti és személyi megújítás érvényesítse ugyanezeket az elveket a Szabadegyházak Tanácsánál és az ún. szabadegyházaknál.

7.- Ne támasszanak igényt az egyházak állásfoglalására az időszerű bel- és külpolitikai kérdésekben. Krisztus elkötelezte az egyházat a béke és a haladás mellett, de nem engedte meg nekik, hogy a kormányok esetleges tévedéseinek szócsövei legyenek.

8.- Nem az egyházak, hanem az egyháziak számára kell biztosítani a sajtószabadságot.

9.- Az új egyházi törvények megalkotása után kerüljön sor azoknak az egyházi személyeknek az ügyére, akiket ártatlanul meghurcoltak, megrövidítettek, szolgálatuktól megfosztottak. Ugyancsak vizsgálják felül, hogy az egyházi tanári karokban olyan emberek töltik-e be tisztüket, akiknek szolgálatára szüksége van az egyháznak.

10.- A magyar állam továbbra is változatlan anyagi támogatást nyújtson az egyházaknak, kártérítésként a parókiális földek elvételeivel kialakított, tartósított anyagi ellátatlanságért. Nem volna helyes a földeket visszaadni, ellenben jogszerű volna kártérítést adni.

11.- Az egyháziaktól ne igényeljenek társadalmi munkát; a diakónusi intézményekben kizárólag árva vagy idős egyházi személyek gondozása történjék. Ezek gondozásában - mivel egyben állampolgárok is - az állam nyújtson anyagi segítséget. Az így feleslegessé vált diakóniai intézményeket vegyék kártérítés ellenében állami kezekbe, s az összeg fordíttassék templomok, parókiák renoválására.

12.- Lelkész ne lehessen parlamenti képviselő vagy közigazgatási tanácsok tagja. Ez a kizáró elv vonatkozzék az ún. világi tisztségeket betöltőkre is, amennyiben a tisztség kiemelkedőnek minősíthető (pl. egyházmegyei gondnok, egyházkerületi főgondnok, a zsinat világi elnöke). Ez megfelel az alkotmányos különválasztás közjogi elvének. A magyar egyházaknak éppúgy meg kell szabadulniuk a közjogi döntésekben való kényszerű részvétel kötöttségétől, mint ahogy szabadok ettől a legfejlettebb demokráciák egyházai. Egyházat érintő vagy a pásztorolt nép létét alapvetően meghatározó ügyekben mint testületeknek kötelességük hallatni szavukat, mint prófétai testületeknek a Szentíráshoz kötötten szólniuk kell.

13.- A vallásoktatást szabadabbá kell tenni. A tanulóknak és szüleiknek a vallásoktatásból semmiféle hátránya nem származhat. Iskolai nevelők ne legyenek sem ideológiai, sem vallási propagandisták; kötelességük célszerű metodikával a kor tudományos színvonalán oktatni, személyes életükkel pedig erkölcsi példát nyújtani. A parókiális vallásoktatókat saját egyházuk haladéktalanul bocsássa el, ha a vallásoktatást bármiféle politizálásra használják fel.

14.- Senkinek se származzék előnye vagy hátránya abból a mindennapi életben, hogy egyházi életet él. Természetszerűen származik ebből hátránya a pártnak, mert ez a párt elviségével, előírásaival ellenkezik. Senkinek se származzák előnye vagy hátránya abból, hogy az MSZMP tagja. Természetszerűen származik ebből hátránya az egyházak tagjának, mert Istent hívó közösség nem tűrheti meg tagjai között azt, aki Isten létét tagadja.

15.- Egészséges társadalomban a társadalom tagját önkifejtésének idején saját értékei szerint értékeli. Betegségének vagy életkorából tehetetlenségének idején a társadalom tagját rászorultsága szerint karolják fel.

□

Tanulmányunk végéhez érve az lenne a természetes, ha valamennyien aláírnánk. Csakhogy természetes cselekvés csak természetes körülmények között lehetséges. Hasonló munkák aláírói a közelmúltban előidéztek azt a drámaiságot, amelyet a külföldi sajtó méltányol. Mi azonban egy ÜGYET szolgálunk, és azokra a publicistákra számítunk, akik szintén szolgálni akarják, lemondva a járulékos drámaiságról. Az aláírásokat tekintve az elmúlt évek bőven adtak nekünk tanulni- és okulnivalót, mi tehát tanultunk és okultunk. Ahelyett, hogy megkönnyítenénk a megtorlók dolgát, álljon itt a szerzők alanti nyilatkozata:

Nem ennek a tanulmánynak a megfogalmazói a valóságos szerzők, hanem az általuk ismertett tények *igazsága*. A megfogalmazókat az a célvezeti, hogy gyökeres változás menjen végbe az MSZMP és a magyar kormány egyházpolitikájában, s ennek nyomán, ezzel párhuzamosan a hazai protestáns egyházak életében. A megfogalmazók reménye, hogy nem rendszerváltozás a jó változás feltétele, hanem a megfelelő elvek és gyakorlásuk felülvizsgálása a rendszeren belül, s hogy ez a felülvizsgálás lehetséges.

Ha olyan volna most a helyzet, hogy aláírhatnánk ezt a tanulmányt, akkor meg sem kellett volna írunk.

J e g y z e t e k

1.- A sok közül néhány kisszerű feljelentő: Komjáthy Aladár, Pethe Kálmán, Bajusz Ferenc, dr. Dezső László, Jánosy Imre, Szabó L. Ambrus, Tamás Ferenc, Ötvös László.

2.- Tankó István többszörös osztályismétléssel érettségizett Patakon. Debrecenben dogmatika professzora még az utolsó szemeszterben is megbuktatta, mégpedig véglegesen; ennek ellenére püspöki engedéllyel lelkészi fővizsga elé állhatott. Ott dogmatikából és etikából újra megbuktatták. Végre a vizsgabizottság többségi szavazatával mégis oklevelet kapott. Ez az ember lett a debreceni Nagytemplom vezető lelkésze! Dr. Gaál Istvánnal, a hírhedt esperesfi ügyvéddel és a később hozzájuk csatlakozott harmadik szürkével, Zsíros Józseffel hármásban intézik legmagasabb síkon a pénzügyeket. Ha egyszer felülvizsgálják az árvízi és restaurációs adományok „központi” elosztásával folytatott manővereiket, lesz dolga az ügyészségnek. Most csak a pompás villák tanúskodnak. Az evangélikusoknak is megvan a maguk „Tankója”, Ottlyk Ernő, aki még többre vitte. Teológiai tanár, dékán, majd püspök lett.

3.- Emeljük ki Kürti László nevét. (...)

4.- Az ún. szabad egyházak 15 nappal a választás után kell hozzájárulást kérjenek.

5.- Erdei Ferencet a reformátusoknál, Darvas Józsefet az evangélikusoknál. Mindketten „hithű” ateistáknak vallották magukat az ország közvéleménye előtt. (...)

6.- Dr. Tóth Károly (...) oly módon lett okleveles lelkész, sőt püspök, hogy valójában egyetlen napig se látott el lelkészi szolgálatot. A magas szintű diplomata ugyanakkor mindig vigyázott, hogy nemzetközi tekintélyét ne kockáztassa *nyílt* korrupcióval.

7. Az emancipáció kérdése az 1967. évi református törvények előkészítésénél került szóba egy lelkészi megbeszélésen. Dr. Gaál István zsinati jogtanácsos azzal vágta el a teológiai vitát, hogy az állam úgysem ismerne el olyan egyházi törvényt, amely megnyitná a sorompót a nők előtt. (...)

8.- A lélekszámban nem nagy, de anyagiakban a történeti egyházaknál sokkal jobban álló körben Palotay emberévé tette a baptista Nagy Józsefet, a metodista Hecker Ádámot. Szinte mindenkit, aki vezető akart lenni, maradni. Legnagyobb „érdeme” a hatékonyan missziózó metodista egyház felbomlása.(...)